

Gesindheid as kommunikasiesteurnis ("geruis") in die prediking: basisteoretiese perspektiewe vanuit die gelykenis van die saaier (Lukas 8:4-15)

A.P. du Preez & C.J.H. Venter
Potchefstroomkampus
Noordwes-Universiteit
POTCHEFSTROOM
E-pos: casmar@lantic.net
kerugma@absamail.co.za

Abstract

Attitude as communication barrier ("noise") in preaching the Word: basis-theoretical perspectives from the parable of the sower (Luke 8:4-15)

Hearers' attitudes in listening to a sermon still represent a very topical field of homiletical research. Within this extensive field the problem of communication barriers ("noise") in the process of listening to a sermon is scrutinised in this article. At the outset three important concepts are defined: preaching, attitude and noise. The discussion of these aspects is followed by focusing on the parable of the sower. Outlined in particular is the way in which noise and attitude are expressed metaphorically in this parable. As first step in the process of discussing the parable, Luke 8:4-15 is positioned within the macrostructure of Luke, and also within the microstructure of Luke 8. This specific positioning is followed by a closer exegetical delimitation of what hearers' attitude as (possible source of) noise can imply. Negative aspects functioning as noise (barriers in receiving the message) are highlighted, including the evil presence of Satan in the listening process. Attention is also devoted to positive factors like spirituality in which the sower sows the seed of the Word in fertile soil. In conclusion basis-theoretical perspectives are formulated on hearers' attitudes functioning as communication barrier ("noise") in listening to a sermon.

Opsomming

Gesindheid as kommunikasiesteurnis (“geruis”) in die prediking: basisteoretiese perspektiewe vanuit die gelykenis van die saaiër (Luk. 8:4-15)

Hoordersgesindheid terwyl na ’n preek geluister word, verteenwoordig steeds ’n baie aktuele veld in homiletiese ondersoek. Binne hierdie wyer veld word die vraagstuk van kommunikasiesteurnisse (“geruis”) in die hoor van die Woord in die artikel onder die loep geneem. Vooraf word drie kernbegrippe, naamlik prediking, gesindheid en geruis nader gedefinieer. Vervolgens word gefokus op die gelykenis van die saaiër. In besonder word gelet op die wyse waarop geruis en die gepaardgaande gesindheid metafories in die gelykenis verbeeld word. As ’n eerste stap in die bespreking van die gelykenis word Lukas 8:4-15 geplaas binne die makrostruktuur van Lukas en ook binne die mikrostruktuur van Lukas 4. Hierdie spesifieke plasing word gevolg deur ’n nadere eksegetiese afbakening van wat hoordersgesindheid as moontlike bron van geruis kan impliseer. Negatiewe faktore wat kan funksioneer as geruis in die proses om die boodskap te ontvang en te verstaan, asook die bese invloed van die Satan in die luisterproses word in die bespreking belig. Aandag word ook gewy aan die spiritualiteit waarmee die saaiër die saad in goeie grond saai. Afsluitend word basisteoretiese perspektiewe gebied op gesindheid as moontlike kommunikasiesteurnis in die luisterproses na die prediking.

1. Oriëntering

Voor die bespreking van kommunikasiesteurnisse in die aanhoor van die prediking moet eers gestel word dat met die uitdrukking *hoor* van die preek in hierdie artikel ook die aksies van *luister* en *verstaan* geïmpliseer word, tensy dit op ’n spesifieke plek duidelik anders gestel word.

Op die vlak van die homiletiek fokus navorsing die afgelope jare sterk op die hoorder van die prediking en op die wyse waarop die prediker sy preek oordra. Resente navorsing oor hierdie aspek sluit dié van Eswine (2004:8-9) en Du Preez (2006:1-6) in. Vroeër meld Pieterse (1991:97) al dat tot dusver weinig aandag gegee is aan die hermeneutiese proses, naamlik die proses wat voltrek word tussen die hoorder en die boodskap van die preek. Dingemans (1991:37) benadruk ook dat ’n verkeerde hoordersgesindheid tussen die Bybel en die boodskap van die preek kan staan.

Ook ander skrywers het aangetoon dat die hermeneutiese proses wat die hoorder in die preekmaakproses betrek, belangrik is. Bauman (1972:236) stel dat die uiteindelijke doel van prediking die volgende inhoud: "... the transformation of persons" en "... preaching is done for a change of attitude, beliefs and values ...". Robinson (1980:90-91) voer aan dat bepaalde vrae gevra moet word om God se Woord toepaslik te preek vir die hedendaagse hoorder en sy situasie. Deur te verwys na Handeling 2:36 benadruk hy dat die vorm van die preek tydens die preekoordragproses 'n invloed kan hê op die gesindheid waarmee die hoorder daarna luister. Op 'n treffende wyse sê hy: "A sermon moves the guns into position. Now is the time to fire the shot at the listener's mind and emotions" (Robinson, 1980:180-181). Ook Van der Vyver (1990) het 'n studie gedoen oor die rol van die hoorder in die prediking. In dié studie skryf hy oor aspekte soos die gesindheid wat van die hoorder verwag word in die prediking (Van der Vyver, 1990:45). Die gedagte dat emosionele probleme wel die hoorder se aandag kan belemmer en dat bekommernisse die luisteraksie kan benadeel, word kortliks bespreek. Van der Vyver lê groot klem op die rol van die hoorder in die preekproses, maar die wisselwerking tussen die oordrag van die preek en kommunikasiesteurnisse (geruis) in die hoor daarvan word nie diepgaande bespreek nie. In Parker se boek oor Calvyn se prediking word ook melding gemaak van die interaksie wat plaasvind tussen die prediker en die gehoor. Hy sê onder andere: "When Christians know what preaching is, they also know what their attitude to it must be" (Parker, 1992:49). Vos (1995:171-186) omlin 'n hoordershermeneutiek en meld dat hoorders na die erediens kom met die verwagting om na God se Woord te luister. Die hoorder wil hê dat aan 'n bepaalde behoefte voldoen word as hy na God se Woord luister. Kloppers (2003:86) sluit hierby aan deur te sê dat mense na die erediens kom met verwagtings ten opsigte van dit wat sin maak en dit wat sin gee in hulle lewe en lewensituasie. Op sy beurt beklemtoon Kruger (2002:2) die aspek van gesindheidsverandering langs die weg van die prediking. Hy omskryf gesindheidsverandering as "die leiding en begeleiding van hoorders deur middel van die prediking sodat die beeld van God al hoe meer in hulle vergestalt word". Hiermee lê Kruger sterk klem op die wisselwerking tussen die prediking en die gesindheid waarin na die prediking geluister word.

2. Aktualiteit

Op grond van die standpunte wat hierbo gestel is, is die volgende duidelik: daar is 'n groter wordende behoefte om aspekte oor die

wisselwerking tussen die oordrag van die preek en die gesindheid tydens die hoor daarvan verder te ondersoek. Daar is ook 'n behoefte om spesifiek te kyk na invloede wat hierdie wisselwerking kan belemmer of positief kan beïnvloed. Geruis as 'n belemmering in die kommunikasieproses is gevolglik 'n studieveld wat tans besondere aandag geniet. Eswine (2004:1) benadruk byvoorbeeld dat “[t]he concept of noise holds a longstanding place in communication theory”. Bang (2004:131) definieer *noise* as “[a]ny influence or disturbance that changes the message or causes the message to be misunderstood ... pastors need to know the noises that affect communication negatively”. Geruis kan op baie vlakke voorkom. Pieterse (1991:18) en Vos (1995:181) redeneer dat geruis in besonder op die emosionele en wilsvlakke van die hoorder kan voorkom, want die hoorder sit in die kerk met sy pyn, skuld en ang, maar ook met sy drome, hoop en verwagtings (vgl. Deist, 1986; Litfin, 2001:18-19).

Kruger (2002:2) het in sy navorsing aangetoon dat die klem tans verskuif het na die verandering van die gesindheid van die hoorder langs die weg van die prediking. Indien prediking 'n verandering in die gesindheid by die hoorder kan laat plaasvind, is dit belangrik om te bepaal in watter mate die gesindheid – spesifiek van die hoorder – 'n kommunikasiesteurnis (“geruis”) kan veroorsaak en hierdie gesindheidsverandering negatief kan beïnvloed. Hiermee word nie bedoel dat die gesindheid van die hoorder die enigste is wat moontlik 'n kommunikasiesteurnis kan veroorsaak nie. Ook sake soos fisiese geraas, iemand wat rondloop tydens die preek, swak voorbereiding deur die prediker, semantiese geruis (onverstaanbare taalgebruik), selektiewe luister van die kant van 'n lidmaat, psigologiese geruis (onder andere verkeerde gesindheid) en bepaalde vooroordele teenoor die prediker kan kommunikasiesteurnisse veroorsaak.

Op grond van bogenoemde beredenering volg dat nie net die preek nie, maar ook die oordrag van 'n preek van kardinale belang is, want preke wil mense uit hulle eie situasie in gesprek probeer bring met die Christelike tradisie, met die Bybel as bron van daardie tradisie (vgl. in hierdie verband Dingemans, 1991:16). Deur die eeue was die interaksie tussen die prediker, die Woord en die oordrag van die Woord aan die gehoor van belang. Ook die hoorder se gesindheid in die hoorproses moet nagegaan word – veral die faktor van geruis, 'n kommunikasiebelemmering, wat in die proses kan ontstaan. Die aanname vir die homiletiese proses is die volgende: die gesindhede wat reeds oor die loop van eeue aanwesig was, en geruis wat

moontlik gedurende die interaksie met die prediking van die Woord kan ontstaan, is vandag nog steeds in die hoorproses betrokke. Bauman (1972:100) stel dit soos volg:

We are very much like the people of the ancient world. It is only in some superficial thoughts, rational beliefs, and mental moods that we are different. In all the basic heart realities we are the same. We stand before God exactly as people in every age have stood before Him ... we are linked across the centuries by the realities and ambiguities of the human soul.

In hierdie artikel sal gepoog word om vas te stel of daar wel 'n wisselwerking bestaan tussen die gesindheid van die hoorder en die oordrag van die preek, 'n gesindheid wat 'n kommunikasiesteurnis kan veroorsaak, ten spyte daarvan dat die Woord effektief verkondig en die hoorder se spiritualiteit en geestelike lewe steeds groei.

3. Probleemstelling, hipotese en metode

Die sentrale probleemstelling wat in die artikel aan die orde kom, word in die volgende vraag saamgevat: In watter mate kan die gesindheid van die hoorder kommunikasiesteurnisse veroorsaak wat die positiewe oordrag van die preek verhinder?

As navorsingshipotese word gestel dat die gesindheid van die hoorder wel 'n kommunikasiesteurnis kan veroorsaak en 'n invloed kan uitoefen op die interaksie tussen prediker en hoorder.

Die ondersoekmetode wat gebruik word, is dié van analise, interpretasie en integrasie van toepaslike gegewens.

Dit moet beklemtoon word dat in hierdie artikel gefokus word op basisteoretiese aspekte. Inderdaad sou metateoretiese perspektiewe vanuit die Psigologie en Kommunikasiekunde 'n bydrae kon lewer. In die lig van die vereistes wat gestel word vir die omvang van 'n artikel, word hier net gekonsentreer op basisteoretiese aspekte.

4. Basisteoretiese perspektiewe op geruis as kommunikasiesteurnis in die prediking

Die doel met hierdie onderafdeling is om vas te stel of die gesindheid van die hoorder as geruis kan funksioneer wat die effektiewe oordrag van 'n preek belemmer, en indien wel, op watter wyse sodanige kommunikasiebelemmering werk. Vir hierdie doel word die gelykenis van die saaiër ontleed (Luk. 8: 4-15).

4.1 Verheldering en nadere omskrywing van sekere begrippe

Die begrippe *prediking*, *gesindheid* en *geruis* word vir die doeleindes van hierdie artikel soos volg omskryf:

- **Die begrip *prediking***

In die gemeentelike bediening moet prediking beskou word as een van die belangrikste wyses van toerusting (Kruger, 2002:10). Greidanus (1988:7) meld dat so veel as 33 verskillende werkwoorde in die Nuwe Testament gebruik word om die woord *prediking* te verklaar. Die belangrikste van hierdie werkwoorde is die volgende:

<i>kerussein</i>	om te verkondig as 'n boodskapper
<i>euangelizesthai</i>	om goeie nuus aan te kondig
<i>marturein</i>	om te getuig
<i>didaskein</i>	om te onderrig of te leer
<i>propheteuein</i>	om te profeteer
<i>parakalein</i>	om te bemoedig of aan te moedig

As 'n eie sintese op grond van die omskrywing van prediking deur verskillende outeurs¹ word prediking vervolgens nader gedefinieer as *God se amptelike kommunikasie deur sy Woord met die gemeente op so 'n wyse dat ook die behoeftes en gesindheid van die hoorder betrek word.*

- **Die begrip *gesindheid***

As 'n eie beklemtoning en met inagneming van die sienings van verskillende outeurs² word gesindheid soos volg omskryf:

Gesindheid is 'n ingesteldheid wat reeds by die hoorder bestaan met die aanvang van die erediens. Indien hierdie gesindheid positief ingestel is ten opsigte van die boodskap van die evangelie, kan die prediking van die Woord en die

1 Vergelyk Jonker (1976:130); Venter (1976:2); Van der Vyver (1990:14); Pieterse (1991:98, 99); Johnston (2001:14, 21); Cilliers (2002:33-34); Kruger (2002:20).

2 Vergelyk Kruger (2002:20); Barnard (1994:454-460); Killinger (1999:27-44).

werking van die Heilige Gees 'n verdieping van dié gesindheid laat plaasvind. Sodanige gesindheid sal die hoorder in staat stel om op grond van sy geloof sy lewe toenemend te rig op God se Woord. Indien 'n hoorder egter met 'n negatiewe ingesteldheid na 'n preek luister, funksioneer sy gesindheid as 'n belemmering in die oordra van die boodskap. Die gesindheid behoort immers nie te wees om net te hoor nie, maar ook om te luister met die implikasie om daarvolgens te lewe.

- **Die begrip *geruis***

Geruis is reeds onder die opskrif “Aktualiteit” in hierdie artikel voorlopig omskryf as “[a]ny influence or disturbance that changes the message or causes the message to be misunderstood” (Bang, 2004:131). Vanuit toepaslike literatuur (vgl. Eswine, 2004:1-9; Johnston, 2001:87-117; Du Preez, 2006:16) word geruis vir die doeleindes van hierdie artikel soos volg omskryf:

Geruis is die kommunikasiesteurnis wat tussen die prediker en die hoorder kan ontstaan as gevolg van faktore wat die gesindheid waarmee die hoorder na die prediking luister, beïnvloed.

Uiteraard is dit so dat die prediker self, en nie net die hoorder nie, ook geruis kan veroorsaak, byvoorbeeld in die wyse waarop die Woord oorgedra word, of ook deur sy gesindheid en optrede. In hierdie artikel val die klem egter spesifiek op die psigologiese oorsake van kommunikasiesteurnisse (“geruis”) by die hoorder.

4.2 Basisteoretiese verkenning van Lukas 8:4-15

4.2.1 Motivering vir die keuse van 'n gelykenis – in die besonder van Lukas 8:4-15

Geruis en die gebruikmaking van gelykenisse

Dit is belangrik dat Jesus spesifiek hier van die genre van 'n gelykenis gebruik maak. Veral Lukas het 'n bepaalde voorliefde vir Jesus se gelykenisse. Nolland (1989:xliv) skryf aan die gelykenisgenre 'n bepaalde doel toe, naamlik dat “... the parable entices the hearer to a judgment upon the situation depicted”.

Eswine (2004:7) motiveer Jesus se gebruikmaking van gelykenisse soos volg:

In the New Testament, divine noise is perhaps identified with 'parable'. 'Why do you speak to them in parables?' his disciples

asked Jesus. And He answered them, 'To you it has been given to know the secrets of the kingdom of Heaven, but to them it has not been given ... This is why I speak to them in parables, because see they do not see, and hear they do not hear, nor do they understand ...'

Eswine onderskei dus hier tussen *hoor* en *verstaan*. Vir sy volgelinge gebruik Jesus gelykenisse om semantiese kommunikasie-belemmerings uit te skakel, hoewel Hy soms die gelykenis aan hulle nader moes verklaar.

Eswine (2004:8) neem hierdie motivering nog 'n stap verder as hy sê: "Jesus teaches ministers of the Word about how people hear the message. Jesus exposes the nature of people when the Word of God comes to them."

As verdere motivering kan gestel word dat Lukas 8 deel is van die prediking van Jesus in die omgewing van Galilea. Verbandhoudende aspekte van boerdery en die insette wat vereis was om grond te bewerk was oorbekend in hierdie omgewing. Jesus gebruik taal, konkreetheid en beelde om semantiese kommunikasie-belemmerings te voorkom en die prediking vir sy gehoor verstaanbaar te maak, aangesien die gelykenis self handel oor 'n saaiër. Deur die prediking verstaanbaar te maak kon Jesus verduidelik watter effek die Woord op die hart van die mens het.

Die wisselwerking tussen die prediking (die gegewens van die gelykenis), die hoorders (mense uit die omgewing van Galilea) en geruis (belemmeringe op grond waarvan die mense die boodskap van die gelykenis nie verstaan het nie) word duidelik in hierdie koninkryksgelykenis (Luk. 8:4-15) uitgebeeld.

Laastens val die klem in Lukas 8 op die aksie van hoor en hoe daar gehoor word. Die feit dat verskillend gehoor word in terme van die plek waar die saad op die grond val, kan belangrike stof vir hierdie ondersoek bied.

4.2.2 Die breë gedagtestruktuur van Lukas 8:4-15

Die doel met hierdie kort uiteensetting is om na te gaan in watter gedeelte of teksvers *prediker*, *gesindheid* en *geruis* of selfs die wisselwerking daartussen geïmpliseer word. Die voorstelling van die gedagtestruktuur kan moontlik daartoe bydra om sekere toepaslike begrippe makliker te plaas. Die volgende aspekte kom hier aan die orde:

- Makrostruktuur van die Evangelie van Lukas
- Paragraafuitleg van Lukas 8:4-15
- Tekstuitleg van Lukas 8:4-15
- Mikrostruktuur van Lukas 8:4-15

4.2.2.1 Makrostruktuur van die Evangelie van Lukas

Vir die doeleindes van hierdie artikel word gebruik gemaak van die indeling soos weergegee deur Van Bruggen (1993:31-32):

Skrifgedeelte	Hoofgedagte
Lukas 1:1-4	Proloog
Lukas 1:5-2:39	Geboorte van Jesus
Lukas 1:40-2:5	Kinderdae van Jesus
Lukas 3:1-3:20	Vorbereidingstydperk vir Jesus se bediening
Lukas 3:21-9:50	Jesus se bediening in Galilea
Lukas 9:51-19:46	Die tog na Jerusalem
Lukas 19:47-24:53	Jesus se bediening in Jerusalem

Culpepper (1995:10) asook Groenewald (1989:20) stem saam met Van Bruggen dat die gelykenis in Lukas 8:4-15 deel uitmaak van Jesus se prediking in Galilea. Jesus se bediening in Galilea neem 'n sentrale plek in die makrostruktuur van die Evangelie van Lukas in. Lukas 1:1 tot Lukas 3:20 handel naamlik oor Jesus se geboorte tot en met die voltooiing van die voorbereidingsfase van sy bediening.

Lukas 3:21 begin met Jesus se bediening in Galilea wat sy toppunt bereik met sy bediening in Jerusalem. Jesus sterf in Jerusalem, staan ook daar uit die dood op en vaar op na die hemel.

Volgens Groenewald (1989:20) wentel die bediening van Jesus in Galilea hoofsaaklik om sy leer in die sinagoge en die doen van wonderwerke om lyding te verlig. In Galilea vind ook besondere onderrig aan sy dissipels plaas (soos bv. in Luk. 8:4-15).

4.2.2.2 Paragraafuitleg van Lukas 8:4-15

Lukas 8:4-15			
Kerngedeelte: Lukas 8:11-12 e.v.			
Skrifteks	Die effek van die Woord op die hoorder	Die gesindheid van die hoorder	Die steurnis wat by die hoorder kan ontstaan
Lukas 8:5 en 12	Die duiwel neem die Woord uit hulle harte weg, sodat hulle nie glo en gered word nie.	Hulle hart is soos 'n pad, hard en verhard.	Hulle glo nie en word nie gered nie.
Lukas 8:6 en 13	Diegene wat vergelyk word met die saad wat op die rotsagtige grond val, ontvang die Woord met blydschap, maar dan raak hulle na 'n tyd afvallig as gevolg van versoekings.	Hulle hart is hard soos 'n klip; daar is min moontlikheid om te groei.	Hulle glo net 'n tyd lank.
Lukas 8:7 en 14	Die mense wat vergelyk word met saad wat tussen die dorings beland, het ook gehoor, maar gaan weg en word verstik deur die sorge, rykdom en genietinge van die wêreld.	Hulle hart is vol belemmeringe en hindernisse (dorings).	Hulle glo, maar wil ook die wêreld dien.

Lukas 8:8 en 15	Die mense wat vergelyk word met die saad wat op die goeie grond val, hoor en hou die Woord in hulle hart en volhard daarin.	Die hart is soos goeie grond en is ontvanklik vir die saad van die Woord.	Vir diegene is die resultaat van die saaiproses positief en goed en dit lei tot geloofsvolharding en -groei
Vers 8: Jesus doen 'n beroep op die gesindheid van die mens deur te sê: “Wie ore het om te hoor, laat hom hoor.” Deur te hoor en te luister na Christus se oproep kan geruis (steurnisse en belemmeringe in die oordrag van die Woord) teengewerk word			

Samevattend:

- Die tema vir Lukas 8: 4-15 sou soos volg geformuleer kon word:
Die gesindheid van die mens se hart bepaal in watter mate die Woord van God in sy lewe sal groei.
- Lukas 8:4 bied die inleidende gedagte van die gelykenis. Die scenario word geskep, 'n groot menigte uit verskillende stede sluit by Jesus aan en Hy onderrig hulle deur 'n gelykenis.
- In Lukas 8:5-8 is Jesus aan die woord (Hy preek dus). Jesus word voorgestel as 'n bekwame prediker wat gebruik maak van 'n spesifieke vorm en struktuur ('n gelykenis) in sy prediking. Die prediking word afgesluit met 'n uitnodiging: “Wie ore het om te hoor, laat hom hoor.”
- In Lukas 8:9-10 is daar 'n pouse in die gedeelte waarin Jesus op 'n vraag van sy dissipels antwoord.
- Die uitleg van die gelykenis word in Lukas 8:11-15 deur Jesus gegee. Die saad is die Woord van God; diegene wat langs die pad staan, is die hoorders.
- Die prediking het dus 'n effek op die hoorder, maar aangesien 'n bepaalde gesindheid waarmee geluister word reeds aanwesig is by die hoorder, kan dit 'n spesifieke tipe geruis (kommunikasie-blokkering) by die hoorder veroorsaak.
- Jesus as prediker maak 'n appèl op die mense om hulle gesindheid te verander en werk sodoende die moontlike belemmering in die kommunikasieproses teen.

4.2.2.3 'n Nadere uitleg van Lukas 8:4-15

Die gelykenis	Uitleg van die gelykenis
<p>Eerste gedagte:</p> <p>vs. 5 'n Saaier het uitgegaan om sy saad te saai.</p> <p>Volgende gedagte:</p> <p>vs. 5 En toe hy saai, val 'n deel langs die pad en is vertrap, en die voëls van die hemel het dit opgeëet.</p> <p>Volgende gedagte:</p> <p>vs. 6 En 'n ander deel het op die rots geval; en nadat dit opgeskiet het, het dit verdroog, omdat daar geen vogtheid was nie.</p> <p>Volgende gedagte:</p> <p>vs. 7 En 'n ander deel het tussen die dorings geval; en die dorings het saam daarmee gegroei en dit verstik.</p> <p>Hoofgedagte:</p> <p>vs. 8 En 'n ander deel het in die goeie grond geval en gegroei en honderdvoudige vrug opgelewer. Toe Hy dit gesê het, roep Hy uit: Wie ore het om te hoor, laat hom hoor!</p>	<p>vs.11 Die saad is die Woord van God.</p> <p>vs. 12 Dié langs die pad is die hoorders. Daarna kom die duiwel en neem die woord uit hul hart weg, sodat hulle nie sou glo en gered word nie.</p> <p>vs. 13 En dié op die rots is hulle wat die Woord met blydschap ontvang wanneer hulle dit hoor: Hulle het geen wortels nie, aangesien hulle net vir 'n tyd glo, en in die tyd van versoeking raak hulle afvallig.</p> <p>vs. 14 En die saad wat in die dorings geval het – dit is dié wat gehoor het, en hulle gaan weg en word verstik deur die sorg en rykdom en genieting van die lewe en dra geen ryp vrug nie.</p> <p>vs. 15 En die saad wat in die goeie grond val – dit is dié wat, nadat hulle gehoor het, die Woord in 'n ontvanklike hart bewaar en met volharding vrug dra.</p>

Samevattend die volgende afleidings

- In Lukas 8:5-8 word die prediking van Jesus weergegee in die vorm van 'n gelykenis. Jesus begin deur 'n verhaal te vertel wat opwerk na 'n hoogtepunt.
- In Lukas 8:11-15 gee Jesus die uitleg van die gelykenis. Jesus volg die tipiese struktuur van die gelykenis en lei die hoorders sodoende na die kerngedagtes en hoogtepunt van die verhaal.
- Op grond van bostaande tabel is dit duidelik dat elke gedagte twee keer bevestig word: in vers 5 en 11, 12 en 6, 13 en 7, 14, en ook in vers 8 en 15. Die boodskap van die gelykenis word sodoende beklemtoon.

4.2.2.4 Mikrostruktuur van Lukas 8:4-15

'n Nadere indeling van spesifiek Lukas 8:4-15 word voorgehou vir verdere eksegetiese ontginning.

Hoofgedeelte	Hoofgedagte
Lukas 8:4 e.v.	Inleidende gedeelte
Lukas 8:4b-8	Prediking in die vorm van 'n gelykenis wat handel oor 'n saaiër wat saad saai
Lukas 8:9-10	'n Pouse waarin Jesus se dissipels aan Hom 'n vraag vra waarop Hy antwoord
Lukas 8:11-15	Die uitleg van die gelykenis

4.2.2.5 'n Nadere eksegetiese ontginning van Lukas 8:4-15

Met bogenoemde struktuur in gedagte, kan die Skrifgedeelte vervolgens in besonderhede ontleed word aan die hand van die volgende merkers:

- Fokus op die prediker en die prediking
- Fokus op die hoorder en sy gesindheid
- Fokus op die kommunikasiesturnis wat kan ontstaan by die oordrag van die prediking
- Fokus op die invloed van die bose in die hoorproses
- Fokus op die spiritualiteit van die prediker

4.2.2.5.1 Fokus op die prediker en die prediking

Die prediking in dié gedeelte begin in Lukas 8:4b deurdat Jesus iets meedeel aan die skare: "... sê Hy aan hulle deur 'n gelykenis", en die eerste deel van die prediking sluit af in vers 8: "Toe Hy dit gesê het, roep Hy uit: Wie ore het om te hoor, laat hom hoor."

Die wisselwerking tussen *sê* en *roep* is in hierdie gedeelte van belang. Die woord *epō* (*sê*) in vers 4b dui aan dat Jesus normaalweg met die mense gepraat het, maar *phōneō* (*roep*) in vers 8 dui daarop dat die aard van die prediking op daardie stadium in intensiteit toeneem.

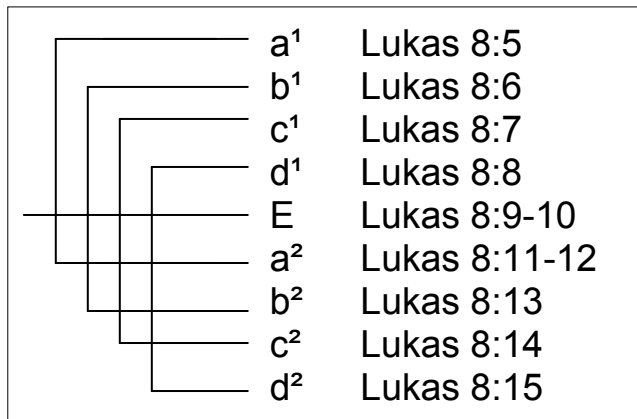
In Lukas 8:11-15 verklaar Jesus self die gelykenis wat daarop dui dat Jesus as prediker graag wil hê dat die hoorders die prediking moet verstaan.

Vervolgens word 'n paar outeurs se insigte en perspektiewe op hierdie gelykenis ondersoek. Nolland (1989:373) belig onder andere die ontwikkelingspotensiaal van die saad:

Jesus in this parable expresses His confidence that no matter what miscarriages may come along the way, the potential for renewal in the seed that He sows is such that rich fruitfulness will be the certain outcome ... he holds up a mirror to his hearers so that each might be challenged by finding his/her own response patterns imaged in Jesus' tale.

Groenewald (1989:113) meld dat Jesus self die verklaring van die gelykenis gee. Jesus sê nie wie die saaiër is nie, maar bepaal Hom by die saad en die aard van die grond waarin die saad val. Gerber (1986:66) weer benadruk dat Jesus by uitstek 'n uitmuntende prediker was en met gesag geleer het.

'n Bepaalde wisselwerking tussen Lukas 8:5-8 (die gelykenis) en Lukas 8:11-15 (die uitleg van die gelykenis) is opvallend. Die volgende struktuur verduidelik hierdie stelling:

Samevattende afleidings

- Sekere aspekte word in die gelykenis en die uitleg dubbeld beklemtoon. Met hierdie aanbiedingswyse maak die prediking seker dat die hoorder die belangrikheid van die boodskap in-neem: a¹-a², b¹-b², c¹-c², d¹-d².
- Die gedeelte wat met E in die grafiese voorstelling aangedui word (Luk. 8:9-10), is 'n belangrike moment en staan op sy eie. In hierdie gedeelte word aangedui dat die dissipels reeds die verborgenheid van die koninkryk van God ken. Gedeelte E is nie deel van die gelykenis of die uitleg van die gelykenis nie, maar dui aan dat hierdie verse (Luk. 8:4-15) handel oor die koninkryk van God. Om hierdie rede word die gelykenis van die saaiër getipeer as 'n koninkryksgelykenis.
- Die aard, invalshoek en aanbiedingswyse van die prediking wat in die gelykenis vervat is, is beplan. Die gedagte van saad en boerdery was vir die mense van Galilea bekend. Jesus het geweet dat die hoorders met hierdie verhaal en die verhaallyn van die gelykenis sal kan assosieer.
- Jesus se prediking is in die vorm van 'n gelykenis waarin Jesus 'n verhaal vertel. Die verhaal is gestruktureerd en word sodanig vertel dat die hoorder die hoofgedagte daarvan verstaan.
- In Jesus se uitleg van die verhaal word presies dieselfde struktuur as in die gelykenis gebruik.

4.2.2.6 Fokus op die hoorder en sy gesindheid

Die hoorder en sy gesindheid in Lukas 8:5-15		
Kerngedeelte: Lukas 8:11-12 e.v.		
Die gelykenis	Uitleg van die gelykenis	Gesindheid van die hoorder
Lukas 8:5 Die saad val langs die pad.	Lukas 8:12 Die hoorder se hart is soos 'n pad: hard en verhard.	Die hoorder word beïnvloed deur Satan.
Lukas 8:6 Die saad val op rotsagtige grond.	Lukas 8:13 Die hoorder se hart is soos rots, dit is ontoeganklik en hard en saad kan nie daarop ontkiem nie.	Die hoorder verhard hom, sluit hom af van die invloed van die Woord.
Lukas 8:7 Die saad val tussen die dorings.	Lukas 8:14 Die hoorder se hart is ingeneem deur dorings; daar is baie hindernisse.	Die hoorder word beïnvloed deur allerhande sondige versoekings.
Lukas 8:8 Die saad val op goeie grond.	Lukas 8:16 Die hoorder se hart is soos goeie grond: vrugbaar en ontvanklik.	Die hoorder word positief beïnvloed deur die Woord van God.

In verband met hierdie gelykenis maak Culpepper (1995:176) die volgende stelling:

This section of Luke 8 (4-15) is devoted to the theme of hearing the Word of God. The verb for 'to hear' (*akou*) is repeated seven times, and 'the word' (*ho logos*) is repeated three times.

Hy (Culpepper, 1995:177) vervolg dan:

... the parable calls for hearers to live expansively, confident in God's goodness. If the three unproductive sowings are emphasized (path, rock and thorns), then the parable may speak to the crowd's fawning over Jesus – many will turn away, but some will bear fruit.

Bogenoemde stelling vereis verdere ondersoek. Reeds in Lukas 8:4 word die volgende inleidende gedagte weergegee: “En toe daar ’n groot menigte vergader, en die wat uit die verskillende stede by Hom aangesluit het, sê Hy ...”.

Vir Lukas val die klem in die inleiding dus allereers op die menigte (*ochlos*). Ook die feit dat die hoorders van ver af kom, is dus vir Lukas van belang. Vir Jesus word die verskeidenheid van die menigte egter beklemtoon in die wyse waarop hulle die Woord hoor. Soos Culpepper (1995:177) aandui, is Jesus se prediking daarop gerig dat die hoorders die genade van God sal aanneem.

Die saad

Dit is duidelik uit die gedeelte dat Jesus aandui dat daar vier tipes hoorders is. Bentley (1992:122-123) bied in sy kommentaar die volgende gegewens oor die gelykenis en die uitleg daarvan.

- ’n Deel van die beskikbare saad het op die harde pad geval. Die saad het nie eers in die grond ontkiem nie, maar is deur voetgangers vertrap en deur voëls opgeëet.
- ’n Gedeelte van die saad het geval waar daar slegs ’n dun laagie grond oor rotsagtige grond was, maar omdat daar nie genoeg grond en vog was nie, kon die saad nie groei en uiteindelik ’n oes oplewer nie.
- ’n Ander deel van die saad het op grond geval wat op die oog af goed gelyk het, maar daar was ook dorings (onkruid) in daardie grond. Hierdie saad het vinnig begin groei, maar is later deur die dorings verstik.
- Daar was egter ook ’n gedeelte van die saad wat op goeie grond geval, ontkiem, gegroei en ’n goeie oes opgelewer het.

Die hoorders

Bentley (1992:123) merk op dat daar slegs vier tipes hoorders is wat na Jesus se boodskap luister:

- *Die hoorders wat deur Satan beïnvloed word:* “Some people have hearts which are hard. They are just like the well-trodden paths of ancient Palestine. The message of God takes no root in them ... Satan, like a bird, swoops down and takes it away.”
- *Die hoorders wie se emosievlakke maklik beïnvloed word:* “Some people have hearts which are shallow. These are quick to

respond to the message. They are easily driven to tears by their emotions.”

- *Die hoorders in wie se lewe God nie voorrang geniet nie:* “Again, there are others who have hearts in which the message of God has competition ... the worries, riches and pleasures of life take all nourishment away from the hearer.”
- *Die hoorder wat ontvanklik is vir die Woord van God:* “But there are some people whose hearts are like good soil. They hear and retain the Word of God.”

Lukas 8:11-12 e.v. vorm die kerngedeelte met die oog op die bestudering van verskillende aspekte van hoordersgesindheid.

8:11: “Dit is dan die gelykenis. Die saad is die Woord van God.”

8:12: “Die langs die pad is die hoorders.”

Die kommunikasiesteurnis (“geruis”)

Fokus op die tipe kommunikasiesteurnis (“geruis”) wat kan ontstaan by die oordragproses in die prediking			
Skrifteks	Beeld wat gebruik word om geruis voor te stel asook die konnotasie wat daaraan geheg word	Geruis in terme van die gelykenis se gegewens	Geruis in terme van die uitleg van die gelykenis
Lukas 8:5 & 12	Die pad.	Die saad word vertrap en deur die voëls opgepik .	Die hoorder glo nie en word nie gered nie.
Lukas 8:6 & 13	Klipperige grond (gebrek aan diepte).	Die saad verdroog .	Die hoorder glo net 'n tyd lank .
Lukas 8:7 & 14	Dorings (hinder-nisse).	Die saad verstik en groei saam met die dorings.	Die hoorder glo, maar wil ook die wêreld dien .

In Lukas 8:8 en 8:15 is sprake van positiewe omstandighede (goeie, vrugbare grond) waar groei plaasvind en belemmerings of geruis uitgeskakel word (die saad groei en dra honderdvoudig vrug). Wanneer geruis of kommunikasiebelemmerings uitgeskakel word, kan die hoorder volhard en ook vrug dra in die geloof.

Gerber (1986:145) stel dat die uitleg van die gelykenis 'n element van vermaning bevat: wie homself as gelowig beskou, moet daarna streef om te funksioneer vanuit die voedingsbodem van goeie grond. So 'n ideaal wat nagestreef word, impliseer dat elkeen aktief moet streef om die volgende omstandighede te vermy: die hardheid van die pad, die vlakheid van die klipperige grond en die belemmering van die dorings, want hierdie faktore verteenwoordig elkeen op sy eie manier geruis (belemmerings) vir die hoorder wat na die boodskap van die Woord luister. Elke gelowige moet daarna streef om as saad te leef en te werk in slegs die goeie, vrugbare, diep grond. Slegs in hierdie tipe grond kan die koninkryk groei en vrug dra.

Belemmerings (geruis) in die oordra van die boodskap van die prediking kan in alle fasette van die saaiproses voorkom. Oral waar die saad val, kan daar hindernisse wees – of dit nou veroorsaak word deur die hardheidsgraad van die grond of die gebrek aan diepte. Selfs goeie, vrugbare grond waarborg nie altyd groei en 'n belowende oes nie. Bentley (1992:121-122) benadruk dat “the success of the seed depends on the conditions of the soil”.

Omdat die saad op verskillende plekke val, moet die prediker bewus wees van die moontlike “geruis” in die kommunikasieproses – die faktore wat verhinder dat die hoorder die Woord en sy boodskap aanvaar en inneem. Die prediking wil juis die hoorder bemoedig dat dit moontlik is om gehoorsaam te wees aan God se Woord, hoewel daar bepaalde belemmerings kan wees.

In die gelykenis (Lukas 8:5-8) word verskillende woorde gebruik wat daarop dui dat 'n groeiproses deur verskillende faktore belemmer word. In terme van die onderrig wat Jesus deur middel van sy prediking gee, dui dit op faktore wat geruis in die kommunikasie en oordrag van die boodskap veroorsaak.

Lukas 8:5	“... vertrap en opgeëet”
Lukas 8:6	“... verdroog”
Lukas 8:7	“... verstik”

Aan die einde van die gelykenis (Luk. 8:8) dui die woorde “... gegroei, en honderdvoudig vrug dra” op 'n proses wat suksesvol voltooi is. In terme van kommunikasie en effektiewe oordrag in die prediking was geruis (belemmering) hier afwesig; die saad het in goeie grond geval.

In die uitleg van die gelykenis dui die plekke waar die saad val op die tipe gesindheid in die hart van die hoorder. Hierdie tipes

gesindhede kan lei tot geruis of kommunikasiesteurnisse in die prediking:

- Vers 12: Die geruis ontstaan omdat hulle nie glo en dus gered word nie.
- Vers 13: Die aard van die geruis veroorsaak dat hulle net 'n tyd lank glo.
- Vers 14: Die aard van die geruis is dat hulle glo, maar ook die wêreld wil dien.

4.2.2.7 Fokus op die invloed van die bose as geruis in die hoorproses

In die interaksie tussen die oordrag van die Woord en die ontvangs van die Woord is Satan 'n gedugte teenstander. Gerber (1986:128) sê dit is duidelik dat Satan met niks anders in die gelykenis as die voëls kan ooreenkom nie. Semantiese elemente wat in die gelykenis deur die begrip “voëls” geaktiveer word, is *gulsig*, *haastig*, en *vernietig*. Van die eerste oomblik in die saaiproses (verkondigingsproses) is 'n wesenlike vyand van die Woord, naamlik die duiwel (*diabolos*), teenwoordig.

Jesus self kondig die verskyning van Satan in die gelykenis aan in vers 12: “Daarna kom die duiwel ...”. In die gelykenis gaan dit nie net oor Satan se aanwesigheid nie, maar ook oor Satan se daad. Volgens Gerber (1986:129) word Satan se optrede daardeur getipeer dat hy die hoorders van die Woord se krag beroof net soos die voëls die saad van die pad af oppik. Die Woord word wel aan hierdie mense verkondig, maar as gevolg van Satan se optrede gebeur niks met die woorde wat hierdie mense ontvang nie. Satan word 'n aktiewe teenstander van die verkondiging deurdat hy daarop inbreuk maak en die effek van die verkondigde Woord wegneem.

Gerber (1986:129-130) stel dat dit net vir Satan moontlik is om die invloed van die verkondigde Woord weg te neem omdat die mens self dit vir hom moontlik maak. Die invloed van die Woord wat as gevolg van Satan se optrede teëgewerk word, word bepaal deur die ingesteldheid van die hoorder en die wyse waarop hy/sy die verkondigde Woord ontvang.

Satan is reeds bewus van die ingesteldheid (gesindheid) in die hart van die mens en die feit dat daar reeds belemmerings of kommunikasiesteurnisse (geruis) by die mens is. Die verantwoordelikheid om te verander lê egter steeds by die hoorder self.

Op grond van Jesus se prediking lei ons af dat Satan die hoofrol speel in die teenwerk van die verkondiging van die Woord.

- Satan is al een, behalwe God, wat hier by die naam genoem word.
- Satan se aksie is effektief en onmiddellik. By sommige mense is sy optrede dadelik waarneembaar en by ander neem dit tyd voordat sy invloed duidelik word.
- Satan is die een wat die Woord wegneem uit die hart van die hoorders. Satan verander dus die hoorders se gesindheid.
- Daar is 'n doel agter Satan se optrede; sy aksies is daarop ingestel dat iets moet gebeur.

Satan is aktief in die teenwerk van die invloed van die verkondigde Woord en verhinder dikwels dat die ewangeliewoord tot die hoorder spreek. Stewart (1955:42) merk byvoorbeeld op: "Remember that every soul before you has its own story of need, and that if the Gospel of Christ does not meet such need nothing on earth can." In die Evangelie van Johannes sê Jesus self dat Satan die heerser van hierdie wêreld is. Die verkondiging word dus as't ware die aanvalsterrein waarop Satan en sy invloed bestry moet word.

Satan sal dus ook in die preekproses teenwoordig wees. Op grond van sy invloed sal kommunikasiesturnisse (geruis) veroorsaak dat die gesindheid van die hoorder soms nie sal verander nie. Eswine (2004:1-9) dui aan dat geruis op 'n bonatuurlike vlak kan plaasvind sodat die invloed van die duiwel die preekproses kan belemmer. Ook die apostel Paulus praat in 2 Korintiërs 4:3-4 van diegene wie se verstand deur "die god van hierdie wêreld" verblind word sodat hulle nie die lig van die ewangelie kan sien nie. Die psigologiese steurnis in hierdie geval, naamlik dat ontvangers nie luister nie, word hier toegeskryf aan Satan wat verhoed dat indringende luister plaasvind.

4.2.2.8 Fokus op spiritualiteit

Reeds voor die prediking 'n aanvang neem, is 'n bepaalde ingesteldheid by die hoorder aanwesig. In Lukas 8:5-8 word geïmpliseer dat die saaiër weet dat 'n deel van die saad wat hy saai, nie sal groei of die volle potensiaal daarvan sal bereik nie. Ten spyte hiervan saai die saaiër met die hoop dat 'n gedeelte van die saad op goeie grond sal val en vrug sal oplewer.

In Lukas 8:11-15 word gesê dat die saad die Woord van God is. Daar word gestel dat die “saaiër” (prediker) die een is wat die Woord verkondig. Die prediker verkondig die Woord met die hoop dat die hoorders sal hoor en dat die ingesteldheid van hulle hart reg is sodat hulle vrug sal dra. Om hierdie rede is die spiritualiteit van die prediker van groot belang. Die prediker moet preek in die oortuiging dat die Heilige Gees “inspraak” sal hê in sy prediking en die oordrag van die boodskap. Die prediker moet in afhanklikheid besef dat God die Heilige Gees self sy woorde moet rig. Ook moet hy sy eie spiritualiteit oefen deur te leef vanuit ’n noue verhouding met God. Die gesindheid waarmee die hoorder luister, kan ’n bepaalde “geruis” veroorsaak. Die “saaiër” (prediker) moet derhalwe God se Woord met oorgawe in *geloof* saai en *vertrou* dat die Woord in ’n “goeie” hart sal val.

Parker (1992:51) maak byvoorbeeld die volgende uitspraak in sy boek oor Calvyn se prediking:

As the work of grace, this submission to God’s Word is the work of the Holy Spirit. We have come, by a different route, to a point that has been definitive ... the inward witness of the Spirit. It is God’s Spirit who makes a man ready to be taught by His Word: Calvin (1 Timothy 3:9; sermon xxv.co 53. 300: 6-16). When we come to hear the sermon or take up Holy Scripture to read it, let us not have the foolish presumption of thinking that we shall easily understand by our own wit everything that is said to us and that we read; but let us come with reverence, waiting entirely on God, well aware that we have need to be taught by His Holy Spirit, and that without that we can in no way understand what is shown to us in His Word.

Spiritualiteit en die beoefening van spiritualiteit kan meewerk om die gesindheid van die hoorder wat as geruis in die oordrag van die Woord funksioneer, teen te werk.

Oor spiritualiteit en preekgesindheid skryf Kruger (1999:98-102) die volgende:

- Die spiritualiteit van die prediker kom nie vanself nie. Die prediker moet verantwoordelikheid neem vir sy eie geestelike toerusting. As die prediker homself voed met die Woord van God, kan hy ook ander mense voed.
- Die beoefening van spiritualiteit eis egter dissipline en die beoefening van spiritualiteit vind plaas deur gereelde omgang met

die Woord. Gereelde selfondersoek is ook 'n belangrike deel van spiritualiteit.

- Spiritualiteit moet ten diepste verstaan word vanuit die Pneumatologie, met ander woorde vanuit die werking van die Heilige Gees.

5. Basisteoretiese perspektiewe

Op grond van die voorafgaande beredering word die volgende basisteoretiese perspektiewe gebied:

- Jesus se prediking in Lukas 8:4-15 geskied deur middel van 'n gelykenis – 'n verhaal wat deur Jesus vertel word om 'n algemene waarheid te kommunikeer. Die gelykenis is gestruktureerd en begelei die hoorder na 'n hoogtepunt en 'n uiteindelijke samevattende hoofgedagte.
- In hierdie gelykenis is vier tipe hoorders: dié wat deur Satan beïnvloed word, dié wie se emosies en beleving vlak is, dié wat deur versoekings beïnvloed word, maar ook dié wat die Woord van God met blydschap ontvang.
- In die gelykenis word van vier beelde gebruik gemaak om “geruis” voor te stel. Elke beeld aktiveer ook sekere assosiasies:
 - harde grond (Luk. 8:5 en 12) met die assosiasies van verharding van hart;
 - vlak, onvrugbare grond (Luk. 8:6 en 13) met die assosiasies van gebrek aan diepte in geloofsontwikkeling;
 - dorings (Luk. 8:7 en 14) met die assosiasies van hindernisse wat gesonde groei belemmer; en
 - goeie, vrugbare grond (Luk. 8:8 en 15) met die assosiasies van groei en die moontlikheid van ontwikkeling en wasdom.
- Waar die saad val, kan daar belemmerende omstandighede wees wat verhinder dat die saad ontkiem en groei. Net so kan die Woord verkondig word, maar kommunikasiebelemmerings (geruis) kan voorkom. Die toestand van die grond bepaal die groeipotensiaal van die saad. In dieselfde mate veroorsaak die gesindheid van die hoorder tot watter mate hy die Woord van God in die prediking ontvang, want die gesindheid van die hoorder kan inderdaad 'n struikelblok of belemmering wees.

- Die invloed van die bouse in die hoorproses is in die voorafgaande bespreking aangedui. Jesus se gelykenis dui op Satan as die een wat die verkondiging van die Woord teenwerk deur die moontlikheid van geruis in die gesindheid van die hoorder te skep. Dit bly egter die verantwoordelikheid van die hoorder self om sy ingesteldheid so te probeer verander dat die geruisbelemmering wat Satan veroorsaak, teengewerk kan word.
- Reeds voor die prediking 'n aanvang neem, is 'n bepaalde ingesteldheid by die hoorder aanwesig. Die prediker se spirituele mondering is derhalwe van groot belang om hierdie hindernisse aktief te oorkom. Die prediker moet God se Woord in *geloof* saai en vertrou dat die Woord in 'n "goeie" hart sal val.

Geraadpleegde bronne

- BANG, S.J. 2004. The form of the sermon and effective communication: a homiletical study. Potchefstroom: PU for CHE. (Ph.D. thesis.)
- BARNARD, A.C. 1994. In die kragveld van die Woord en Gees. Pretoria: Outeur.
- BAUMAN, J.D. 1972. An introduction to contemporary preaching. Grand Rapids: Baker.
- BENTLEY, M. 1992. Saving a fallen world. England: Evangelical Press.
- CILLIERS, J. 2002. Die geheim van die prediking: een-stemmigheid op die kansel. *Nederduitse Gereformeerde teologiese tydskrif*, 43(1 & 2):32-38.
- CULPEPPER, R.A. 1995. Interpreter's Bible. Nashville: Abingdon.
- DEIST, F.E. 1986. Woorde wat ver kom. Kaapstad: Tafelberg.
- DINGEMANS, G.D.J. 1991. Als hoorder onder de hoorders. Kampen: Kok.
- DU PREEZ, A.P. 2006. Die gesindheid van die hoorder as moontlike geruis (kommunikasiestoornis tussen prediker en gehoor) in die oordrag van die preek: 'n homiletiese ondersoek. Potchefstroom: Noordwes-Universiteit. (M.A.-verhandeling.)
- ESWINE, Z. 2004. Spiritual warfare and preaching: toward a theology of "noise" for evangelical homiletics. <http://ehomiletics.com> Date of access: 8 Feb. 2006.
- GERBER, L. 1986. Die struktuurbeginne onderliggend aan die koninkryks-gelykenisse in Markus 4: 'n stilistiese analise met besondere verwysing na die gelykenis van die saaiër (Mark. 4:1-20). Port Elizabeth: Universiteit van Port Elizabeth. (M.A.-skripsie.)
- GREIDANUS, S. 1988. The modern preacher and the ancient text: interpreting and preaching Biblical literature. Grand Rapids: IVP.
- GROENEWALD, E.P. 1989. Die Evangelie volgens Lukas. Kaapstad: NG Kerk Uitgewers.
- JOHNSTON, G. 2001. Preaching to a postmodern world. Grand Rapids: Baker.
- JONKER, W.D. 1976. Die Woord as opdrag. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- KILLINGER, J. 1999. Preaching the new millennium. Nashville: Abingdon.
- KLOPPERS, E. 2003. Die erediens as 'n omvattende kunswerk – as *Gesamtkunswerk*. *Nederduitse Gereformeerde teologiese tydskrif*, 44(1 & 2):80-88.

- KRUGER, F.P. 1999. Prediker en preekgesindheid: 'n prakties-teologiese studie in die lig van die Pastorale Briewe. Potchefstroom: PU vir CHO. (Th.M.-verhandeling.)
- KRUGER, F.P. 2002. Prediking en gesindheidsverandering. 'n prakties-teologiese studie in die lig van Hebreërs. Potchefstroom: PU vir CHO. (Th.D.-proefskrif.)
- LITFIN, D. 1981. Public speaking. Grand Rapids: Baker.
- NOLLAND, J. 1989. World Biblical commentary. Columbia: Word Incorporated.
- PARKER, T.H.L. 1992. Calvin's preaching. Louisville: John Knox.
- PIETERSE, H.J.C. 1991. Gemeente en prediking. Halfwayhouse: NG Kerkboekhandel.
- ROBINSON, H.W. 1980. Biblical preaching: the development and delivery of expository preaching. Grand Rapids: Baker.
- STEWART, J.S. 1955. Heralds of God. London: Hodder & Stoughton.
- VAN BRUGGEN, J. 1993. Commentaar op het Nieuwe Testament. Kampen: Kok.
- VAN DER VYVER, L. DU P. 1990. Die rol van die hoorder in die prediking. Potchefstroom: PU vir CHO. (Th.M.-verhandeling.)
- VENTER, C.J.H. 1976. Die bediening van die versoening aan die bejaarde. Potchefstroom: PU vir CHO. (Th.D.-proefskrif.)
- VOS, C.J.A. 1995. Die blye tyding: homiletiek uit 'n hermeneuties-kommunikatiewe perspektief. Pretoria: RGN.

Kernbegrippe:

geruis as kommunikasiesteurnis
hoordersgesindheid
saaier: gelykenis van (Luk. 8:4-15)
spiritualiteit van die prediker

Key concepts:

listener's attitude
noise as communication barrier
sower: parable of (Luke 8:4-15)
spirituality of the preacher

